

віддзеркалюється в його структурних блоках, оповіді, дескрипції образів персонажів та в їх іменах.

SUMMARY

The article deals with characteristic features of fairy-tale discourse as a part of literary one and detailed analysis of its communicative and cognitive orientation. The universal features of the fairy-tale discourse are being analyzed and detailed. The characters' proper names are would be items of further investigation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу: Монографія. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків, 2005. – С. 9-20.
2. Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність: Монографія. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків, 2005 – С. 21-28.
3. Донець П.М. Національно-культурна специфіка дискурсу: Монографія. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен – Харків, 2005 – С. 198-232.
4. Бехта І.А. Дискурс наратора в англомовній прозі. – Київ: Грамота, 2004 – 304с.
5. Кубрякова Е.С. Язык и знание. - Москва: Языки славянской культуры, 2004. - 556с.
6. Хацлер Г.О. Проблематика визначення поняття «дискурс» у сучасній лінгвістиці // Сучасна англїстика: стереотипність та творчість. – Харків, 2006. – С. 193-195.
7. Єсипович К.П. Образ «чарівного» у французькій народній казці (лінгвокогнітивний аспект): Автореферат дис... на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук – Київ, 2006. – 20с.
8. Лещенко О.И. Особенности реализации антропоцентричности в англоязычных сказках: Дис... на соиск. уч. степ. канд. филол. наук - Суми, 1996. - 186с.
9. Швачко С.А. Содержательно-структурные аспекты английских сказок и стихотворений: Методические рекомендации. – Сумы: СГПИ, 1988. – 34с.
10. Швачко С. А., Пасяк Е.Л., Харченко Т.В. Работа над англоязычной сказкой в условиях ВУЗа и школы: Методические рекомендации. – Сумы: СГПИ, 1990. – 46с.
11. Пропп В.Я. Русская сказка – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1984. – 335с.
12. Льницька Л.О. Сугестивний дискурс: Дис... на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук – Київ, 2006. - 221с.
13. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту – Вінниця: Нова книга, 2004 – 261с.
14. Антонова В.Ф. Образы британских народных сказок// Сучасна англїстика: стереотипність та творчість. – Харків, 2006. – С. 14-16.
15. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – М.: Наука, 1973. – 366с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Rowling J.K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone – New York: Scholastic Inc., 1998 – 312p.
2. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets – New York: Scholastic Inc., 1999 – 344p.
3. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban – London: Bloomsbury, 1999 – 320p.
4. Rowling J.K. Harry Potter and the Goblet of Fire – New York: Scholastic Inc., 2000 – 736p.
5. <http://artefact.lib.ru/library/lewis.htm>

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

І.В. Соколова

У статті представлені результати дослідження деяких аспектів утворення та функціонування комп'ютерних термінів сучасної англійської мови. Проаналізовані деякі термінологічні новоутворення англійської мови та їх еквіваленти в українській мові, встановлені певні закономірності функціонування комп'ютерних термінів у межах двох мов. Встановлені найбільш продуктивні засоби утворення англійських комп'ютерних термінів та способи їх перекладу на українську мову.

Постійний розвиток науки і техніки призводить до появи нових термінологічних систем, однією з яких є термінологічна система галузі інформаційних технологій. Як і інші термінологічні системи, вона має

динамічний характер та розвивається за певними законами. Певною мірою на становлення даної термінологічної системи впливають глобалізаційні процеси у сучасному суспільстві, які охоплюють економічну, науково-технічну та культурну сфери.

Поява нових термінів створює потребу у їх аналізі, спонукає до визначення їх лінгвістичного статусу, виявлення їх семантичного наповнення і прагматичної значущості, а також створює умови для появи їх іншомовних еквівалентів. **Мета** даної статті – проаналізувати деякі термінологічні новоутворення англійської мови та їх еквіваленти в українській з метою встановлення закономірностей функціонування комп'ютерних термінів у межах двох мов.

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою визначеністю процесів утворення та перекладу термінологічних одиниць взагалі і у галузі інформаційних технологій зокрема. **Матеріалом** дослідження є слова та словосполучення англійської мови, які з'явилися протягом останніх 25 років для позначення об'єктів та процесів у галузі інформаційних технологій, а також їх еквіваленти українською мовою.

Як відомо, терміни – це слова або словосполучення, що позначають специфічні поняття, якими оперують фахівці певної сфери науки чи техніки [4, 110]. До термінів ставлять певні вимоги:

- термін повинен мати чітко визначене значення, яке може бути розкрито шляхом логічної детермінації, яка встановлює місце даного терміна у системі понять даної науки або техніки;
- термін повинен бути однозначним і незалежним від контексту;
- кожному поняттю повинен відповідати один термін;
- термін повинен бути частиною чіткої логічної системи;
- термін повинен бути суто об'єктивним найменуванням.

Існує декілька способів класифікації термінів. Терміни будь-якої галузі класифікуються за семантикою, тобто залежно від того, якого класу поняття чи об'єкти вони позначають.

Класифікацію термінологічної лексики можна здійснювати також за моделями утворення термінологічних інновацій. Визначення способів утворення неологізмів у галузі інформаційних технологій та їх систематизація є однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. Дослідження показує, що поширеним способом утворення термінів-неологізмів для позначення понять у галузі інформаційних технологій є надання нового значення вже існуючим лексичним одиницям. Приклади таких новоутворень є численними:

- menu* – 1) a list of dishes available at a restaurant or to be served at a meal;
2) (computing) a list of possible actions from which a user can choose, displayed on a computer screen.
- file* – 1) any of various types of drawer, self, holder, cover, box, etc. usually with a wire or metal rod for keeping loose papers together and in order, so they can be found easily;
2) (computing) an organized collection of related data or material in a computer.
- application* – 1) the action or process of making a formal request;
2) the action or an instance of putting or spreading sth onto sth else;
3) the action or process of making a rule;
4) the action or an instance of putting a theory, discovery, etc. to practical use;
5) (computing) a program designed to perform a particular task for the user.
- to crunch* – 1) to crush sth noisily with the teeth when eating;
2) to make or cause sth to make a harsh crushing noise;
3) (computing) to process large amounts of data very rapidly.

Приклади утворення комп'ютерних термінів шляхом афіксації не дуже численні, але й вони посідають чинне місце у термінологічній структурі англійської мови.

Напр.: *hacker – hackerese (жаргон програмістів);*
bug – debug (налагоджувати (програму));
debugger (особа, що налагоджує програму);
debugging (налагодження програми);
back – backing (резервування);
enter – reenter (входити повторно у програму);
immunize – disimmunize (знямати захист від вірусів).

Поширеним способом утворення комп'ютерних неологізмів також є композиція. Численними є новоутворення, що виникли шляхом простого складання основ без з'єднувального елемента: *keyboard, filename, software, spreadsheet, backspace, chipset, etc.* Ці терміни є прикладом новоутворень, значення яких є сумою значень складових елементів. При утворення нової лексичної одиниці не відбулося семантичного зсуву її складових частин.

Так звані «синтаксичні» складні слова [1, 105], сформовані з сегментів мовлення, зберігають у своїй структурі ознаки синтагматичних відносин, що є типовими для мовлення. Даний тип словотворення є типовим для англійської мови і досить частим у сфері інформаційних технологій.

Напр.: *ready-to-use, black-and-white, clear-to-send, digital-to-analog, dual-in-line, user-friendly, object-oriented etc.*

Більш того серед комп'ютерних термінів є приклади синтаксичних складних слів у формі акронімів, які передають граматично і синтаксично оформлену фразеологічну єдність.

Напр.: *WYDIWYS (What You Do Is What You See).*
WYSIWYG (What You See Is What You Get).
PnP (Plug and Play).
FILO (First-In, Last-Out).

Структура більшості складних слів у галузі інформаційних технологій є прозорою. Семантика похідного слова повністю відповідає семантиці його елементів. Очевидно, що такі складні слова походять від словосполучень. Утворення і вживання термінологічних словосполучень є функціонально виправданим, оскільки вони більш точно описують процес або об'єкт, ширше розкривають поняття. Загальною моделлю утворення термінологічних словосполучень є додавання до терміна, що визначає родові поняття, ознак, які цей термін конкретизують, з метою отримати видові поняття, безпосередньо пов'язані із похідним [4, 112].

Такі словосполучення є цілісною лексичною одиницею і фактично являють собою згорнуте визначення. Даним функціональним навантаженням визначається синтаксична структура термінологічних словосполучень, а саме модель *Noun + Noun*, яка є найчастотнішою.

Напр.: *cartridge ribbon, graphics application, network topology, etc.*

Термінологічні словосполучення можуть бути як двокомпонентні, так і багатоконпонентні (*disaster recovery disk, prevent write lock*), але вони є структурно ідентичні – у препозиції використовуються іменники в атрибутивній функції (*default application*), прикметники (*personal computer*) або прикметник + іменник (*virtual machine manager*).

Термінологічні словосполучення утворюють термінологічне поле, ядром якого є родові поняття, а периферійними одиницями – низка термінів, що уточнюють характер родового поняття або номінують видові поняття. Існування термінологічних полів значно полегшує процедуру перекладу термінів. Так, наприклад, родові поняття *memory* є основою низки термінів.

Пор.: *addressed memory (адресна пам'ять);*

auxiliary memory (зовнішня пам'ять);
base memory (оперативна пам'ять);
cache memory (кеш-пам'ять);

При перекладанні українською мовою, так само, як і в оригінальних номінативних ланцюжках, родові поняття залишається незмінним, а термінологічні словосполучення номінують різновиди даного об'єкта/явища.

Термінологічні словосполучення часто використовуються у вигляді аббревіатур / акронімів, більшість з яких є загальноновживаними у галузі інформаційних технологій. Скорочення як засіб утворення слів залишається одним із найбільш продуктивних у сучасній англійській мові, що пояснюється тенденцією до збільшення темпу життя і до економії мовних засобів.

Наявність акронімів є однією з типологічних однак, притаманних науково-технічному типу тексту. Акроніми є одним із видів економії мовних засобів і сприяють компресії інформації на лексичному рівні, що є функціонально виправданим у межах науково-технічних текстів.

Напр.: *ROM – Read Only Memory.*

RAM – Random Access Memory.

SIP – Single In-line Package.

SDLC – Synchronous Data Link Control.

TCP/IP- Transmission Control Protocol/Internet Protocol.

Продуктивність скорочення як засобу утворення слів виявляється також у виникненні специфічних слів, які належать до жаргонної лексики спеціалістів з інформаційних технологій, таких, наприклад, як: *arg (argument), tab (tabulation), comp (computer), etc.* Тенденція до переходу таких слів з жаргонної до загальноновживаної лексики є ще однією ілюстрацією глобалізаційних процесів, які охоплюють усі прошарки суспільства.

Прикладами комплексної дії двох засобів словотворення є такі лексичні одиниці:

dirname (directory name) – скорочення + композиція;

netiquette (network etiquette) - скорочення + композиція;

backtab (back tabulation) - скорочення + композиція.

Деякі новоутворення шляхом скорочення не використовуються в усному мовленні, але можуть бути представлені на екрані комп'ютера. Ці лексичні одиниці також можна характеризувати як ІТ терміни, оскільки вони вживаються в межах однієї галузі і представляють специфічні поняття.

Напр.: *edt (editor) – програма – редактор;*

Edlin (Edit lines) – строковий редактор;

err (error) – помилка;

EOT (End of Text) – кінець тексту;

ext (extension) – розширення.

Творення даних лексичних одиниць відбувається в основному засобами скорочення, іноді скорочення діє разом із композицією. Сфера функціонування цих термінологічних новоутворень поширюється не тільки на комп'ютерне програмне забезпечення, але й на спеціальні тексти.

Оскільки розвиток науки і техніки не стоїть на місці і новітні розробки потребують своєї номінації, виникає необхідність заповнення лексичних лакун у термінологічній системі української мови [5, 50]. Номінативний процес проходить декількома шляхами: неологізми утворюються засобами мови, виникають у результаті перекладу, або запозичуються з мови-оригіналу у незміненому вигляді. При утворенні неологізмів засобами власної мови діють закони словотворення.

Основними вимогами до перекладу термінів є повне збереження семантичного наповнення одиниці перекладу. Переклад характеризується як процес вторинної номінації і терміни, що були перекладені, займають чинне місце в термінологічній структурі української мови і навіть отримують статус загальноновживаної лексики.

Як вже раніше визначалось дослідниками, основними шляхами перекладу термінів є транслітерація/транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії [2, с. 55].

Транслітерація і транскрипція при перекладі комп'ютерних термінів рідко бувають у чистому вигляді, частіше використовується транскрипція із збереженням елементів транслітерації (напр., *hacker* (*хакер*), *interface* (*інтерфейс*), *computer* (*ком'ютер*)). Серед прикладів чистої транскрипції можна навести терміни *cache* (*кеш*), *slash* (*слеш*), *BASIC* (*Бейсик*). Приклади транслітерації більш чисельні: *port* (*порт*), *adapter* (*адаптер*), *assembler* (*асемблер*), *cursor* (*курсор*), *supervisor* (*супервізор*).

Транслітерація і транскрипція є надзвичайно продуктивними засобами перекладу і збагачують прошарок не тільки стандартної лексики, а й жаргонної, напр., *upgrade* (*апгрейд*), *user* (*юзер*), *shareware* (*шаровари* – *ресурс*, *доступний для сумісного використання*).

Якщо транслітерація/транскрипція використовується в основному при перекладі окремих слів-термінів, то переклад термінологічних словосполучень здійснюється більше засобами калькування та експлікації. Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідностями у мові перекладу [4, с. 173].

Калькування використовувалось при перекладі таких термінологічних словосполучень, наприклад, як:

process-handling procedure (*процедура управління процесом*);
peer view instances (*рівноправні екземпляри видимого елемента*);
disk storage (*дискова пам'ять*);
current drive (*поточний дисковод*);
image recognition (*розпізнавання зображення*).

Калькування є виправданим при перекладі термінологічних словосполучень тоді, коли складові елементи цих словосполучень вже посіли певне місце у термінологічній системі мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів.

У випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще не ввійшли у вживання в певній галузі науки чи техніки на мові перекладу і потребують свого тлумачення, використовується експлікація. Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці [4, с. 185].

Експлікація є надзвичайно продуктивним засобом перекладу комп'ютерних термінів, оскільки бурхливий розвиток сфери інформаційних технологій не дозволяє багатьом термінам своєчасно знайти свої еквіваленти й закріпитися у мові перекладу. За допомогою експлікації перекладаються багатокомпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад:

native mode – *режим роботи у власній системі команд*;
processor-specific code – *програма, прив'язана до певного процесора*;
non-mouse program – *програма, яка не підтримує роботу з мишкою*;
business application – *програма комерційних розрахунків*;
nucleus – *ядро операційної системи*.

Продуктивність експлікації при перекладі на українську мову також пояснюється розбіжностями у засобах творення слів та словосполучень.

В англійській мові, аналітичній за своєю структурою, переважають багатокомпонентні безприйменникові словосполучення, що не є притаманним українській мові і створює певні труднощі в процесі перекладу. Труднощі при перекладі багатокомпонентних словосполучень часто усуваються за допомогою калькування зі зміною послідовності компонентів словосполучення.

Пор.: *CSMA/CA (Carrier Sense Multiple Access/collision Avoidance)* – колективний доступ з контролем несущої і вилученням конфліктів;

BIOS (Basic Input/Output System) – базова система вводу-виводу;

DMA (Direct Memory Access) – прямий доступ до пам'яті.

Перевагою калькування перед експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Іноді експлікація діє сумісно з калькуванням, як, наприклад:

MS-DOS (MicroSoft Disk Operating System) – дискова операційна система фірми Microsoft;

EISA (Extended Industry Standard Architecture) – розширений промисловий стандарт (шинної) архітектури.

Лексичні одиниці української мови, так само, як і англійської, розвивають нові значення для позначення нових понять і об'єктів. Прикладами функціонування лексичних одиниць у новому лексико-синтаксичному варіанті є такі терміни, як *мультиплікація «оживлення»*, *меню «список команд»*, *програма «комп'ютерна»*. Більшість з цих новотворів пройшла синхронний шлях разом з англійськими термінами у процесі розвинення нового значення, тому точніше було б вважати, що було запозичене нове значення, а не лексична одиниця.

Таким чином, термінологічна система галузі інформаційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок у цій галузі.

Проаналізувавши значний обсяг лексичного матеріалу, можна дійти висновку, що найпоширенішим засобом перекладу термінів у галузі інформаційних технологій є калькування. Висока частотність калькування є функціонально і прагматично виправданою, оскільки у цьому випадку максимально зберігається лексична відповідність елементів перекладу.

Інтенсивний розвиток науки і техніки разом із глобалізаційними процесами у сучасному суспільстві приводять до збагачення термінологічної системи української мови словами і словосполученнями, пов'язаними зі сферою інформаційних технологій. Часто номінативні процеси не встигають за появою нових науково-технічних розробок, тоді лакуни заповнюються шляхом перекладу інноваційних термінів засобами, що існують у мові перекладу. На жаль, процеси створення спеціальних лексикографічних джерел також мають повільний характер і сучасним перекладачам і професіоналам з інформаційних технологій бракує спеціальних словників.

Номінативні процеси у галузі інформаційних технологій функціонують у мовах всіх технічно розвинених країн світу. Запозичення нових термінів є проявом інтегративних процесів, що відбуваються у межах науки, техніки та економіки різних країн, і основою світової глобалізації.

SUMMARY

The article deals with some aspects of building and functioning of modern English computer terms. Such word-building means as affixation, composition and shortening were analyzed. The

results of analysis of English computer terms penetration and their functioning in the Ukrainian language are also presented in the article.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка. – М.: Дрофа, 2000. – 288 с.
2. Єнікеева Є.М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову // Вісник СумДУ. – 2001. – №5 (26). – С. 54-59.
3. Іщенко В.Л. Основні моделі утворення англійських економічних термінів-словосполучень // Вісник ХНУ. – 1999. - №461. – С. 74-78.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
5. Медвідь О.М. Комп'ютерний сленг // Вісник СумДУ. – 2005. - №6 (78). – С. 50-56.
6. Hornby A.S. Oxford Advances Learner's Dictionary: Ed. Crowther J. – Oxford University Press, 1995. – 1428 p.

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

МЕТАФОРИЧЕСКИЕ ЯЗЫКОВЫЕ ВЫРАЖЕНИЯ С СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫМ «CONFLICT» В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

И.В. Жарковская

Статья посвящена проблеме роли когнитивной метафоры в синтагматике дискурсивных реализаций существительного «conflict» в английском языке. Цель статьи – выявление и систематизация метафор, лежащих в основе выражений, включающих слово «conflict», либо конвенционально употребляемых с ним. В результате анализа в концептуальной структуре CONFLICT обнаружен ряд ориентационных, структурных и онтологических метафор.

Для современных лингвистических исследований, по мнению ученых, актуальной является проблема выявления «законов варьирования и сочетаемости лексического материала в зависимости от характера информации» [1, с. 5], то есть объяснение принципов отбора говорящими тех или иных языковых средств в зависимости от когнитивных процессов, лежащих в основе информационного обмена. Решение данного вопроса невозможно без выявления первопричин отбора – соотношения образов, составляющих концептуальную картину мира и языковых средств, реализующих языковую картину мира. Увидеть эти образы помогает, в числе прочих, анализ метафорических выражений, при помощи которых некое понятие объективируется в речи. В метафоре заложены когнитивные представления о действительности, а ее языковое выражение имеет свои семантические, синтаксические и функциональные характеристики [1, с. 140], чем и обусловлен всевозрастающий интерес к данной проблеме. Изучению метафоры в рамках именно когнитивного подхода посвящены многие работы как в нашей стране, так и за рубежом [4, 5, 6, 9].

Цель данной работы – инвентаризация и систематизация когнитивных метафор путем анализа текстовых реализаций существительного «conflict». Таким образом, объектом анализа являются метафорические языковые выражения, содержащие существительное «conflict».

Как показывает анализ семантической структуры существительного «conflict», концепт CONFLICT представляет собой достаточно сложное абстрактное понятие, в процессе интерпретации профилирующееся на целый ряд различных доменов [2, с. 119-121]. Дж.Лакофф считает, что абстракции и крайне сложные ситуации обычно понимаются посредством метафор. Также акцентируется тот факт, что даже бытовой английский